

بیت‌الاحیاء

دانشگاه پیام نور مرکز مشهد
پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته‌ی الهیات و معارف اسلامی
گرایش: فقه و مبانی حقوق اسلامی

جایگاه ازدواج و ازدیاد نسل در فقه امامیه

استاد راهنما:

دکتر اعظم امینی

استاد مشاور :

دکتر خدیجه صادقی موحد

دانشجو:

زهره فریدونی

آذر 1401

تاریخ:	 دانشگاه پیام نور خراسان رضوی مرکز مشهد بسمه تعالی	جمهوری اسلامی ایران
شماره:		وزارت علوم و تحقیقات و فناوری
پیوست:		

صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد خانم زهره فریدونی دانشجوی رشته الهیات و معارف اسلامی گرایش فقه و حقوق به شماره دانشجویی 990137935 تحت عنوان:

جایگاه ازدواج و ازدیاد نسل در فقه امامیه

جلسه دفاع پایان نامه کارشناسی ارشد نامبرده با حضور هیات داوران در مورخ: / / 1401 ساعت: در محل مرکز مشهد برگزار و پس از ارزیابی پایان نامه مذکور به شرح زیر ارزیابی گردید.

نمره دفاع	نمره نهایی
عدد	
حروف	
درجه ارزیابی	

هیات داوران	نام خانوادگی	رتبه دانشگاهی	محل خدمت	امضاء
راهنما	اعظم امینی	استادیار	پیام نور مشهد	
مشاور	خدیجه صادقی موحد	استادیار	پیام نور سبزوار	
داور				
تحصیلات تکمیلی				

نمره نامبرده بر اساس بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های مربوط به دستاوردهای پژوهشی مستخرج محاسبه و در تاریخ / / 1401 نهایی شده است.

نام و امضای کارشناس پژوهشی مرکز نام و امضای رئیس مرکز

(* نمره دستاورد پژوهشی برابر دستورالعمل مربوط در مهلت مقرر پس از دفاع تعیین شده و توسط کارشناس پژوهشی محاسبه و نمره نهایی اعلام می گردد.

(* مهر و امضاء رئیس مرکز حداقل در یک نسخه جهت امور فارغ التحصیلی و بارگزاری در گزارش 1700 سامانه گلستان الزامی است.

(* دانشجو می تواند حداکثر 12 ماه پس از تاریخ دفاع با ارائه مستندات نسبت به اخذ نمره دستاورد های پژوهشی اقدام نماید.

به نام خدا

منشور اخلاق پژوهش

با استمداد از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، ماعضاء هیأت علمی، کارکنان و دانشجویان دانشگاه پیام نور متعهد می شویم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- 1- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن ودوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
- 2- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان، حیوان و نبات و محیط زیست) و سایر صاحبان حق.
- 3- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.
- 4- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
- 5- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانبداری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- 6- اصل راز داری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشورهای کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.
- 7- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.

8- اصل ترویج : تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد .

9- اصل برائت : التزام به برائت جویی از رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را ابه شائبه های غیرعلمی می آلاینند .

10- اصل رعایت همبستگی مذاهب و قومیت ها.

11- اصل رعایت اصول انقلاب اسلامی.

تأییدیه صحت و اصالت نتایج

باسمه تعالی

اینجانب زهره فریدونی به شماره دانشجویی 990137935 دانشجوی رشته الهیات و معارف اسلامی مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد تأیید می‌نمایم که کلیه نتایج این پایان‌نامه حاصل کار اینجانب و بدون هرگونه دخل و تصرف است و موارد نسخه‌برداری شده از آثار دیگران را با ذکر کامل مشخصات منبع ذکر کرده‌ام. در صورت اثبات خلاف مندرجات فوق، به تشخیص دانشگاه مطابق با ضوابط و مقررات حاکم (قانون حمایت از حقوق مؤلفان و قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی، ضوابط و مقررات آموزشی، پژوهشی و انضباطی ...) با اینجانب رفتار خواهد شد و حق هرگونه اعتراض در خصوص احقاق حقوق مکتسب و تشخیص و تعیین تخلف و مجازات را از خویش سلب می‌نمایم. در ضمن، مسؤلیت هرگونه پاسخگویی به اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی و مراجع ذیصلاح (اعم از اداری و قضایی) به عهده‌ی اینجانب خواهد بود و دانشگاه هیچ‌گونه مسؤلیتی در این خصوص نخواهد داشت.

نام و نام خانوادگی: زهره فریدونی

امضا و تاریخ: / / 1401

تقدیر و تشکر

اکنون که به یاری لطف و رحمت بیکران حق، تدوین و نگارش این پایان نامه پذیرفت؛ بر خود لازم می دانم که مراتب تقدیر و تشکر خالصانه خود را نسبت به بزرگوارانی که مرا در به انجام رساندن این پژوهش یاری نمودند، ابراز دارم.

تشکر ویژه از استاد گرانقدرم، سرکار خانم دکتر اعظم امینی که راهنمایی این پایان نامه را با رویی گشاده پذیرفتند و از آغاز تا انجام، بادقت و حوصله مرا یاری نمودند.

سپاس فراوان از اساتید بزرگوار که زحمت داوری این پایان نامه را بر عهده گرفتند.

تشکر خالصانه از تمام استادان بزرگوار گروه الهیات و معارف اسلامی که حقی ادا نشدنی بر گردن این حقیر دارند.

تقدیم به :

پدر و مادر عزیزتر از جانم که در همه ی مراحل زندگانیم، مشوق و راهنمایم بوده اند.

و همچنین همسر مهربانم که مرا در رسیدن به اهدافم یاری نمود.
و تمامی اساتید و دوستان عزیزم که در مراحل تحصیل یاری گر من بوده اند.

نام خانوادگی : فریدونی	نام: زهره
عنوان پایان نامه: جایگاه ازدواج و ازدیاد نسل در فقه امامیه	
استاد راهنما: اعظم امینی	استاد مشاوره: خدیجه صادقی موحد
نماینده گروه آموزشی: الهیات و معارف اسلامی	استاد داور:

درجه تحصیلی: کارشناسی ارشد رشته: الهیات و معارف اسلامی گرایش: فقه و مبانی حقوق
دانشگاه: پیام نور مرکز: مشهد تاریخ دفاع: 1401/ /

تعداد صفحه: 98 صفحه
کلید واژه ها: فقه اسلامی، ازدواج، تولید مثل، اسلام

چکیده:

عقد نکاح یا ازدواج یک سنت طبیعی و الهی است، این را پیامبر اکرم(ص) به سنت خودشان تعبیر می کنند. معنایش این است که در اسلام بر روی این مساله تاکید ویژه ای شده است. به خاطر اهمیت مساله و به خاطر تاثیر عمیق تشکیل خانواده در تربیت انسان و رشد و در ساخت و ساز انسان سالم از لحاظ عاطفی، رفتاری، روحی و تربیتی های بعدی از این رو اسلام اصرار دارد که پسرها و دخترها، در همان سنین که برای ازدواج آماده اند، ازدواج نمایند.

عقد نکاح در میان عقود معین و به واسطه ی ویژه گی های خاص خود از جایگاه ممتازی برخوردار است. حقوق خانواده، یکی از مهترین و جالب ترین بخش های حقوق مدنی است که فقط جنبه حقوقی ندارد بلکه آمیخته با مسائل اجتماعی، اخلاقی و مذهبی است. خانواده نه تنها مکتب آموزش تعاون و فداکاری است بلکه کانونی برای حمایت از انسان است.

با توجه به اهمیت مساله خانواده و عقد نکاح و آثار آن در عقاید فقهای امامیه و حقوق دانان و قوانین و مقررات و رویه قضایی ایران، تلاش می شود که بتوان با کمک گرفتن از مسندات محکم، گام های بزرگی را برای حفظ حریم خانواده و جلوگیری از جدایی و از هم پاشیدگی کانون گرم خانواده برداشت.

قرآن کریم به عنوان برنامه‌ی هدایت بخش بشریت، به اهمیت و نقش حیاتی خانواده اشاراتی داشته و همواره اصولی را هبردی برای بهبود زندگی انسانها و پیشرفتهای مادی و معنوی آنان ارائه نموده است. متأسفانه با اجرای بیش از اندازه سیاست تنظیم خانواده شاهد کاهش نیروی فعال و با نشاط و سالخوردگی جمعیت در کشور خواهیم بود. پس برآنیم که برخی از راهبردها و سیاستهای تشویقی قرآن کریم پیرامون فرزندآوری را بیان داریم. قرآن کریم به جایگاه ازدواج بهعنوان مقدمه فرزندآوری توجه زیادی داشته و بر آن تأکید فراوانی نموده است و به نقش و تأثیر ازدواج در حفظ پاکدامنی، آرامش، کسب معنویات و برکت در زندگی اشاره کرده است. همچنین قرآن وجود فرزند را نعمت و منت الهی، بشارتی الهی و فرزندآوری را عاملی برای اقتصاد و تولید ملی، یار و مددکار انسان، زینت دنیا و موجب امید و نشاط در خانواده می شمارد. پس با شناخت عوامل یاد شده و همچنین به کارگیری درست آنها میتوانیم ازدواج های سالم و درست و جامعه ی سالم و جمعیت فعال و روبه افزایش داشته و مشکل کمبود جمعیت رو کنترل کنیم.

	فهرست مطالب
15	کلیات تحقیق
15	الف: بیان مسأله
16	ب: اهمیت و ضرورت تحقیق
17	د: سابقه و پیشینه تحقیق
18	و: اهداف تحقیق
18	ز: پرسش های تحقیق
18	ح: فرضیه های تحقیق
19	ی: روش های اجرایی پژوهش
20	فصل اول مفهوم شناسی
21	مقدمه
21	مبحث اول: ازدواج و ماهیت آن در کارآمدی خانواده
21	باقیات الصالحات پس از مردن والدین
22	گفتار اول: مفهوم ازدواج
23	بند اول: ازدواج در لغت
23	بند دوم: ازدواج در اصطلاح
24	بند سوم: ازدواج در حقوق مدنی
24	گفتار دوم: عقد
24	بند اول: عقد در اصطلاح
25	گفتار سوم: ازدیاد نسل
25	گفتار چهارم: عوامل از هم گسستگی ازدواج
25	بند اول: ارتداد
25	بند دوم: اسلام

26	بند سوم: طلاق
26	بند چهارم: وفات
27	بند پنجم: لعان
27	مبحث دوم: فقه، ماهیت و جایگاه آن
28	مبحث سوم: انواع ازدواج
30	گفتار اول: انواع و اقسام ازدواج مشروع
30	گفتار دوم: تفاوت ازدواج دائم و موقت
32	گفتار سوم: شرایط نکاح در اسلام
32	بند اول: ارکان عقد ازدواج
32	بند دوم: شرایط صیغه عقد ازدواج
33	گفتار چهارم: نگاه تطبیقی به فرزندآوری در فقه امامیه و آثار آن در تحکیم خانواده
34	بند اول: چند مورد از فواید فرزندآوری در خانواده سالم
36	فصل دوم_ ازدواج از منظر قرآن و روایات
37	مقدمه:
37	تشکیل خانواده و فرزندآوری:
37	مبحث اول: آثار و فواید ازدواج
38	گفتار اول: حفظ از تباهی و فساد
39	گفتار دوم: بقای نسل و نوع انسان
40	گفتار سوم: تأمین آرامش و آسایش
40	گفتار چهارم: سعادت‌مندی جامعه
41	گفتار پنجم: توسعه اقتصادی
42	مبحث دوم: استمرار نسل، مطلوب آیات الهی
42	گفتار اول: کثرت فرزندان، رحمت الهی
43	گفتار دوم: نتایج بررسی آیات و روایات

43	بند اول: دلیل قرآنی
43	بند دوم: دلیل روایی
46	گفتار سوم: مطلوبیت تکثیر نسل از منظر آیات قرآن کریم
47	مبحث سوم: بررسی منشا طبیعی ازدواج
47	گفتار اول: غریزه جنسی
48	گفتار دوم: نیاز به سکون و آرامش
49	گفتار سوم: نیاز به انس و مودت
51	گفتار چهارم: میل به تداوم وجود خویش
52	مبحث چهارم: حکمت ازدواج
55	فصل سوم: بررسی فقهی و حقوقی حقوق خانواده
56	مبحث اول: حقوق خانواده
56	گفتار اول: حقوق زن
59	گفتار دوم: حقوق فرزندان بر والدین
59	بند اول: حق حیات
63	گفتار سوم: تربیت جنسی و ازدواج
64	گفتار چهارم: حقوق والدین بر فرزندان
67	گفتار پنجم: روایات در باب حقوق والدین
71	فصل چهارم: ازدیاد نسل در اسلام، موانع و آسیب‌ها، راهکارها، مبحث اول: افزایش جمعیت
72	گفتار اول: نظریه افزایش جمعیت
73	گفتار دوم: مسأله افزایش جمعیت از نظر قرآن کریم
74	گفتار سوم: بارداری و اهمیت آن در قرآن
76	مبحث دوم: بررسی علل عوامل زمینه ساز کاهش جمعیت
77	گفتار اول: مشکلات اقتصادی
78	گفتار دوم: تحصیل علم

78	گفتار سوم: ارزش، آداب و رسوم فرهنگ ها
79	گفتار چهارم: علل و آسیب های اجتماعی
83	گفتار پنجم: علل و آسیب های فرهنگی
85	گفتار ششم: دستاویز قرار دادن امور بهداشتی
86	گفتار هفتم: علل و آسیب های اقتصادی
88	مبحث سوم: نقش راهبردی افزایش جمعیت در رشد و تعالی جوامع دینی
89	گفتار دوم: نقش افزایش جمعیت در رشد و توسعه اقتصادی
90	گفتار سوم: راهکارهای تشویق و ترغیب به ازدواج و فرزند آوری
93	گفتار چهارم: ابلاغ سیاست های کلی جمعیت
95	بند دوم: برنامه های مراقبت از جمعیت کشور
96	نتیجه گیری
98	پیشنهادات
107	منابع:

کلیات تحقیق

در انجام هر پژوهشی، ابتدا ضروری است کلیات تحقیق مورد بررسی قرار گیرد و طرح اولیه تحقیق ارائه شود.

الف: بیان مسأله

ازدواج و تشکیل خانواده، امر مهم و ارزشمندی است که بین زن و مرد بر اساس دستور خداوند صورت می گیرد. هر چند در امر نیازهای جنسی و عاطفی و روانی اثر دارند، لذا ازدواج نوعی تکامل روانی و عمل پسندیده است که شخصیت های متفاوت را شکل می دهد. همان طور که ما در تعریف شخصیت می گوئیم که شخصیت کل صفات و خصوصیات فرد است. بهترین تعبیر از ازدواج را خداوند متعال در قرآن کریم سوره روم آیه «20» بیان فرموده است: «ومن آیاته ان خلق لکم من انفسکم ازواجاً لتسکنوا الیها و جعل بینکم موده ورحمه ان فی ذلک لآیات لقوم یتفکرون» «و از نشانه های او این که همسرانی از جنس خودتان برای شما آفرید تا در کنار آنان آرامش بیابید و در میانتان مودت و رحمت قرار داد، در این نشانه هایی است برای گروهی که تفکر می کنند».

زندگی مشترک در آغاز معمولاً از میل جنسی ریشه می گیرد ولی به این مورد منتهی نمی شود بلکه به تدریج به نوعی وابستگی و همبستگی روحی و عاطفی و اجتماعی و ... ختم می شود که از آن به پیوند زناشویی تعبیر می شود.

مسئله ی خانواده بسیار امر مهمی است ستون و عنصر اصلی در جامعه است نه اینکه اگر این عنصر سالم شد، سلامت به دیگر عناصرها می رسد یا اگر ناسالم شد، عدم سلامت به دیگرها می رسد ؛ بلکه به این معناست که اگر سالم شد، یعنی بدن سالم است. بدن که غیر از عنصر چیز دیگری نیست هر جهازی، مجموعه ی همه ی عناصرهاست اگر ما توانستیم عناصرها را سالم کنیم، پس سلامت آن جهاز را داریم.

مسئله اینقدر اهمیت دارد اسلام برای ازدواج اهمیت و ارزش خاصی قرار داده که در آیات قرآن و سخنان پیامبر اکرم(ص) و پیشوایان معصوم(ع) به تشویق های وافر آنان درباره ازدواج روبرو خواهیم شد به طوری که خانواده از هر بنیان دیگر در پیشگاه خداوند محبوب تر شناخته شده است. زیرا ازدواج و تشکیل خانواده جلوی بی بند و باری و هرج و مرج طلبی ها و همچنین آشفتگی های جنسی را خواهد گرفت .

تشکیل خانواده مایه سکون و آرامش است، و همچنین از آنجایی که جمعیت به عنوان شاخصی برای توسعه و قدرت ملی هر کشوری در نظر گرفته میشود، می توان از مهمترین پیامدها و آسیب های کاهش فرزندآوری و رشد جمعیت به کاهش جمعیت فعال و مولد، کمبود نیروی کار، مشکلات متعدد در روند تولید اشاره کرد پس باید به پدیده ی فرزند آوری و ازدیاد نسل توجه کرد و در این باره به مصداقی از مصادیق آیات شریفه و احادیث اشاره کرد. در آیه 72 سوره نحل آمده است که «وَاللّٰهُ جَعَلَ لَکُم مِّنْ أَنْفُسِکُمْ أَزْوَاجًا وَّ جَعَلَ لَکُم مِّنْ أَنْفُسِکُمْ بَنِينَ وَّ حَفَدَةً وَّ رَزَقَکُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ اُفَّالْبَاطِلِ یُؤْمِنُونَ وَّ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ یَکْفُرُونَ».

خداوند برای شما از جنس خودتان همسرانی قرار داد و از همسرانتان برای شما فرزندان و نوه هایی به وجود آورد و از پاکیزه ها به شما روزی داد آیا به باطل ایمان می آورند، و نعمت خدا را انکار می کنند.

در حدیثی از امام صادق(ع) می خوانیم: «عِدَّةٌ مِّنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ یَحْیٰی عَنِ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) اُ کَثُرُوا الْوَلَدَ اُکْثَرُ بِکُمْ اَلْاُمَمَ غدا» . رسول خدا فرمود: بر تعداد فرزندان بیافزاید تا در روز قیامت به فزونی شما بر امتها تفاخرکنم.

نبی مکرم اسلام(ص):

تَنَاجَوْا تَنَاسَلُوا تَكْتُرُوا فَآئِيْ اَبَاهِيْ بِكُمْ اَلْاُمَمَ يَوْمَ اَلْقِيَامَةِ وَا لُوْ بِالسِّفِطِ

ازدواج کنید تا صاحب فرزند شوید و نسل شما زیاد گردد. من در روز قیامت به زیادی افراد امتم - حتی به فرزند سقط شده - بر امت های دیگر مباحثات می کنم.(جامع اخبار ج ۱ ص ۱۰۱)

ب: اهمیت و ضرورت تحقیق

دین اسلام تأکید فراوان به ازدواج و فرزند آوری نموده است. قرآن ازدواج را باعث آرامش میدانند و به مسلمانان گوش زد می کند که مجرد نمانند چراکه هم از تنهایی در می آیند و هم با ازدواج نصف دین خود را کامل کرده و باعث خوشنودی خود و خدا می شوند.

در روایات، ویژگی ها و امتیازات فراوانی برای ازدواج ذکر شده است. بر این اساس، ازدواج بزرگترین نعمت پس از نعمت اسلام، از اسباب خیر دنیا و آخرت و نیز از سنتهای پیامبر اسلام (ص) است. همچنین نگهدارنده نصف یا دو سوم دین و افزایش دهنده روزی است و پست ترین مردگان مسلمانان، کسانی اند که ازدواج نکرده می میرند.

ازدواج، نکاح یا پیوند زناشویی پیمانی است که به موجب آن به شکل عمومی یک زن و مرد باهم شریک می شوند و خانواده هایی را شکل می دهند که در حقیقت هدف ازدواج همین شکل دادن خانواده است که تمایل به این امر در فطرت انسان نهادینه شده است.

ازدواج به روابط جنسی مشروعیت می بخشد. به طور سنتی، ازدواج نقشی اساسی در حفظ اخلاق و تمدن دارد.

آیه ای در رابطه با فرزندآوری که به آن اشاره می کنیم: آیه «11» سوره شوری: در این آیه می خوانیم: «فاطر السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنْ أَزْوَاجِكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ»

او آفریننده آسمان ها و زمین است و از جنس شما همسرانی برای شما قرار داد و جفت هایی از چهارپایان آفرید و شما را به این وسیله (به وسیله همسران) زیاد می کند هیچ چیز همانند او نیست و او شنوا و بیناست.

و همچنین آیه هایی در رابطه با فرزندآوری وجود دارد که همه ی این آیات و روایات تأکید اکید دارند به موضوع ازدواج و ازدیاد نسل.

آیه 46 سوره کهف، در این آیه کریمه می خوانیم: أَلَمْ يَأْتِ الْبَنُونَ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَأَلْبَاقِيَاتِ الصَّالِحَاتِ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمْلًا .

مال و فرزند، زینت زندگی دنیاست و باقیات صالحات (ارزش های پایدار و شایسته) ثوابش نزد پروردگارت بهتر و امیدبخش تر است.

رهبر انقلاب اسلامی در بیانات خود با اشاره به اهمیت و جایگاه موضوع خانواده، خاطر نشان کردند: نظام خانواده، سنت الهی است اما دشمنان بشریت که همان جریان سرمایه داری بین المللی و صهیونیستی است تصمیم به نابودی بنیان خانواده در جهان گرفته اند، بنابراین باید برای حفظ و تقویت ارکان نظام خانواده در جامعه، همت گماشته شود.

حضرت آیت الله خامنه ای، ازدواج های دیر هنگام و سخت، فرزندآوری کم و ترویج پدیده های زشتی همچون ازدواج های سفید راکه سیاه ترین ازدواج است، به همراه تلاش برای از بین بردن حیا و عفت از موارد و زمینه های در خطر قرار گرفتن نظام خانواده برشمردند و تأکید کردند: ایجاد زمینه برای طهارت و پاکیزگی جوان، مؤثرترین راهکار جهت مقابله با توطئه ها و حفظ انقلاب و نظام جمهوری اسلامی است و یا به تعبیری مناسب تر می توان گفت که: تأکید اکید مقام معظم رهبری در سخنرانی های مختلفی که از سال 1390 به بعد داشته اند پیرامون افزایش و ابراز دغدغه جدی ایشان به کرات، حکایت از اهمیت موضوع حاضر دارد به نحوی که بتاريخ 1392/9/19 در دیدار اعضای شورای انقلاب فرهنگی می فرمایند: یکی از خطراتی که وقتی انسان درست به عمق آن فکر میکند تن او می لرزد این مساله جمعیت است.

ج: کاربردهای متصور از تحقیق و مراجع استفاده کننده از نتایج پایان نامه

با توجه به ابراز نگرانی مقام معظم رهبری و احساس خطر کارشناسان در خصوص کاهش جمعیت و پیری جمعیت و ضرورت تبیین و اقناع سازی افراد، تحقیق حاضر قابل استفاده برای مراجع مختلف آموزشی، تبلیغی و فرهنگی و... خواهد بود.

د: سابقه و پیشینه تحقیق

بر اساس تحقیقات و بررسی های صورت گرفته این نتیجه حاصل شده که دقیقاً تحقیقی با این عنوان کار نشده که هم به جایگاه خانواده در دین مقدس و جامع اسلام اشاره کند و هم راه های ازدیاد نسل در جامعه ی مدرنیته امروزی را تبیین کند . مقالات به صورت تفکیک کار شده یا صرفاً موانع و سیاست های کلی افزایش جمعیت را از دیدگاه دین ارزیابی کرده بودند و یا تحقیقی قیاسی بین کارکرد نهاد خانواده در جوامع اسلامی با جوامع غیر اسلامی ارائه داده اند . در حالی که تحقیق بنده ، ترکیبی کاربردی از هر دو این دو مورد میباشد . پژوهش های کار شده در حیطه خانواده و افزایش جمعیت سه مورد زیر می باشند:

- 1) بررسی و تحلیل نگرش جوانان به ازدواج و فرزندآوری، اعظم کریمی، ۱۳۹۹
- 2) آثار فرزند آوری و نقش آن در تحکیم خانواده، معصومه نبی زاده ، ۱۳۹۹
- 3) بررسی تاثیر اندیشه ی توحیدی به فرزندآوری عوامل و موانع ، معصومه هلاکو، 1398

و: اهداف تحقیق

هدف اصلی:

بررسی جایگاه ازدواج و ازدیاد نسل از منظر فقه امامیه

اهداف فرعی:

تعیین یا بررسی موانع ازدیاد نسل

بررسی عدم تمایل جوانان به ازدواج

دستیابی به راهکارهایی جهت افزایش جمعیت

ز: پرسش های تحقیق

- 1) ازدواج و ازدیاد نسل در اسلام از چه جایگاهی برخوردار است؟
- 2) موانع ازدیاد نسل و موجبات کاهش جمعیت کدامند؟
- 3) راهکار ها جهت ترغیب به ازدواج و ازدیاد نسل کدامند؟

ح: فرضیه های تحقیق

- 1) ازدواج و تشکیل خانواده و ازدیاد نسل از جایگاه بسیار والایی در اسلام برخوردار است و آیات شریفه و روایات متعددی وجود دارند که تماماً حاکی از جایگاه پر اهمیت این دو مقوله در اسلام .
- 2) عواملی مثل رفاه طلبی، عدم درک جایگاه اصلی خانواده و اهمیت جایگاه اعضای آن، صدور مجوز های عقیم سازی و پیشگیری از بارداری و کنترل جمعیت، عدم رشد فضایل اخلاقی (عدم توکل و...) لذا بیکاری، سرپازی،

مشکلات اقتصادی و ... بر کاهش درصد ازدواج و نسل آوری تاثیر دارد که عوامل اخیر مبتنی بر باورهای نادرست و عدم رشد یافتگی لازم است.

3) تبیین جایگاه خانواده برای عموم، اقناع سازی ضرورت تشکیل خانواده و ازدیاد نسل از طریق سازمان ها و ارگان های مختلف، تبیین جایگاه اصلی زن و نقش بنیانی وی در جامعه، حمایت های مختلف روانی، اجتماعی، اقتصادی و ...

ی: روش های اجرایی پژوهش

سعی خواهد شد با مراجعه به منابع معتبر اصولی و حقوقی و واکاوی نظریات علما و حقوقدانان در این زمینه، به مطالب دسترسی حاصل شود و سپس مراحل فیش برداری انجام گیرد. در پایان پس از جمع آوری فیش ها و بررسی اطلاعات به دست آمده، سوالات تحقیق پاسخ داده خواهد شد و فرضیه های تحقیق، صحت سنجی خواهد شد. سرانجام اقدام به تدوین، تنظیم و تالیف پایان نامه می شود.

این تحقیق از نوع توصیفی و به طور عمده با روش کتابخانه ای و متمرکز و با استفاده از سایت های تحقیقی و پژوهشی معتبر با روش فیش برداری انجام خواهد شد.

فصل اول

مفهوم شناسی

ازدواج و تشکیل خانواده پیوندی مقدس، میثاقی محکم، بنایی محبوب نزد خداوند و عاملی موثر در حفظ دین، پذیرش عبادت انسان، تکوین مودت در رحمت، پاسداری از حریم عفت، تضمین رزق و روزی و تعظیم سنت نبوی است.

مکتب متعالی اسلام ازدواج را وسیله ای برای رشد و کمال و بقای دین، تکامل اخلاق، تشکیل نهاد خانواده، تامین سلامت جامعه و دوام و بقای نسل می داند و پیروان خود را به تسریع در امر ازدواج دعوت می کند و آن را گامی مثبت در انجام مسئولیت عبودی و اجتماعی انسان به شمار می آورد.

امروزه مساله ازدواج و تشکیل خانواده و فرزندآوری با توجه به تغییر، تحولات اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی در جامعه از جمله گسترش فرهنگ تجمل گرایی، فاصله افتادن بین ارزش های والدین و فرزندان، بالارفتن سن ازدواج و کاهش جمعیت بنا به دلایل اقتصادی، اجتماعی و... با چالش جدی روبرو شده است.

مبحث اول: ازدواج و ماهیت آن در کارآمدی خانواده

هر خانواده ای برای آن که بتواند وظایفش را انجام دهد، ساختمانی را به وجود می آورد. این «ساختمان» ممکن است خانواده را به واحدی کارآمد یا ناکارآمد بسازد. کارآمدی یا ناکارآمدی در خانواده از این که تا چه اندازه الگوهای خانواده در کسب هدف های آن مؤارد و مولفه های سودمند واقع کند است. در فرهنگ اسلامی اولاً خانواده را مرد و زن تشکیل می دهند و وجود فرزندان، آن را کارآمد می سازد. نقش فرزند در کارآمدی خانواده به حدی است که عدم وجود فرزندان در خانواده با واژه «هتک» نقل شده است.

باقیات الصالحات پس از مردن والدین

وجود فرزندان نه تنها شالوده زندگی دنیوی را استحکام می بخشد، بلکه عامل موثری در رشد و تعالی معنوی والدین بعد از مرگ آن ها خواهد بود. شواهد نشان می دهد که افراد از حمایت اجتماعی و سلامت روانی برخوردارند. حمایت معنوی از سوی دوستان، بستگان، همسایگان، همکاران و آشنایان به صورت حمایتی ملموس یا مادی مثل ارائه پیشنهادهای مفید و سودمند (و حمایت عاطفی) همدردی، همدلی اعمال می گردد.

حمایت اجتماعی نقش به سزایی در بهداشت روانی افراد دارد. تعالیم اسلام در این قسم بسیار گسترده و قابل توجه است. از توصیه های مؤکد در آموزه های دینی احسان، انفاق، صلّه رحم و دعا در حق همدیگر است. یکی از مواردی که فرزندان می توانند در تقویت بهداشت روانی والدین نقش داشته باشند، اسحاق ابن عمار از امام صادق (ع) نقل می کند که شخصی گفت: در داشتن فرزند بی بهره بودم، تا توفیق حاصل شد و در کنارم جوانی را دیدم که دعا می کرد و اشک می ریخت وی گفت: «والدی، والدی فرغ نی فی الولد حتن سمع ذلک» پدران و مادران از دنیا رفته، از دعا و مناجات و کار خیر فرزندان شان بهره می برند.

رسول خدا (ص) می فرماید: «افرادی که از دنیا رفته اند ولی پرونده آنان بسته نشده و دایم به آنان خیر می رسد مانند کسی که درختی کاشته، چاهی آبی برای بهره برداری مردم حفر کرده، مسجدی ساخته، قرآنی نوشته باشد.»

گفتار اول: مفهوم ازدواج

«و من آیاته ان خلق لکم من انفسکم ازواجاً لتسکنوا الیها و جعل بینکم مودة و رحمة ان فی ذلک لآیات لقوم یتفکرون.» (روم: 20)

ازدواج نخستین سنگ بنای تشکیل خانواده و بالطبع، جامعه و اجتماع است و میزان اندیشه و تدبیر در آن در میزان پیشرفت یا انحطاط و صعود یا سقوط جامعه تأثیر دارد. ازدواج دارای آثار و نتایج بسیاری است از جمله: ارضای غریزه جنسی، تولید و بقای نسل، تکمیل و تکامل انسان، آرامش و سکون، پاک دامنی و عفاف و نتایج متعدد دیگر

از این رو، اسلام - به عنوان یک مکتب آسمانی - آن را نه تنها کاری محبوب و مقدس دانسته، بلکه جوانان را مؤکداً بدان توصیه کرده است. هر ازدواجی دارای اهداف خاص خود است، ولی در این میان، برخی از اهداف کم ارج و کم اهمیت و در نتیجه، ناپایدارند و نمی توانند برای همیشه و یا حتی مدتی دراز خوشبختی زوجین را تضمین کنند. برخی نیز ارجمند، مهم و در نتیجه پایدارند. بنابراین، شایسته است ازدواج با توجه به این اهداف در نظر گرفته شود.

ازدواج از این نظر که عاملی برای نجات از آلودگی، موجبی برای نجات از تنهایی و سببی برای بقای نسل است، خودداری از آن همیشه سبب ایجاد بی تعادلی، نابه هنجاری رفتاری و زمانی هم فساد شخصیت و حتی بیماری جسمی می گردد. بنابراین، بهترین و بالاترین نعمت ها برای هر زن و مرد از نظر اسلام تشکیل خانواده است.

در قرآن، بیش از ۸۰ بار ماده «زوج» و مشتقات آن و حدود ۲۳ بار، کلمه «نکاح» و مشتقاتش به کار رفته است.

از کلمه «استمتاع» نیز درباره ازدواج، در قرآن بهره گرفته شده است و واژه‌هایی از قبیل طلاق، ظهار، ایلاء، عده، مرثه، بعل، نساء، ذکر و انثی، احصان، صداق، مهریه، اجر، مس، تحریم و احلال نیز در دامنه گسترده بحث ازدواج قرار می‌گیرند.

نکاح واژه دیگر ازدواج: از پیمان زناشویی در قرآن به «نکاح» نیز تعبیر شده، و به دو معنا به کار رفته است (1)

1- آمیزش جنسی. (بقره: آیه ۲۳۰ و نساء: آیه 106)

2- عقد ازدواج. (نورآیه 32)

لغویان و مفسران در تعیین معنای حقیقی و مجازی آن، بر یک نظر نیستند. (تفسیر کبیر: ج 17، 10-21)

گروهی معنای حقیقی نکاح را آمیزش و کاربرد آن در عقد را مجاز می‌دانند. (جواهر کلام: 29، ص 9)

متقابلاً برخی معنای حقیقی آن را عقد ازدواج قرار داده‌اند. (مفردات: ص 823)

گروهی معتقد به اشتراک لفظی شده‌اند. (تفسیر کبیر: ج 10، 21)

و هر گروهی برای خود استدلال‌هایی دارند؛ ولی فیومی می‌گوید: عقد و آمیزش، هر دو معنای مجازی هستند و معنای حقیقی نکاح در لغت، چسبیدن و به هم پیوستن یا مخلوط شدن است. (مصباح ص 24).

ازدواج، سنّت آفرینش: زوجیت، قانونی فراگیر در میان همه جانداران و از جمله گیاهان است: «وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّنْ نَّبَاتٍ شَتَّى». (طه: 53)

زوجیت در حیوان و انسان، پاسخی به غریزه جنسی است که به‌طور طبیعی، برای بقای نسل در آن‌ها نهاده شده است: «جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا...». (شوری: 11)

بند اول: ازدواج در لغت

جفت گرفتن. زن کردن. شوهر کردن. با یکدیگر جفت و قرین شدن. با هم جفت شدن. مزاجه. زواج. زناشویی. جفت کردن. تزویج. پیوند کردن. جفت ساختن. (صباح سته، ج 1).

تعریف لغوی: این واژه در لغت به معنی آمیزش جنسی و عقد است که برخی از پیشوایان لغت، وضع آن را در معنی اول و برخی دیگر در معنی دوم و بالتبع در دیگری به استعاره دانسته اند. در قرآن کریم بیش از پنجاه آیه به مسأله نکاح و لواحق آن اختصاص یافته است. ازدواج در قرآن کریم با عبارات مختلفی از جمله، ازدواج، انکاح و... بیان شده است. ازدواج دو قرین از مذکر و مؤنث در حیوانات و گیاهان و انسان ها اطلاق میشود که با هم مزدوج گشته اند. (شیخ طوسی، النهایه: ج ۲، ۳۱۷).

جفت گرفتن یا زن گرفتن مرد و شوهر (نجم: ۴۵).

از باب افعال یعنی تزویج کردن زنی با مردی و بالعکس (لسان العرب: ج ۲، ۲۹۱) و همچنین به معنای بستن شدن و گره زدن (« انکاح » کردن زن، وزن و شوهر به یکدیگر می باشد). (قیمی، ۱۳۷۸: ۱۹ و مصطفوی، التحقیق: ۱۲، ۲۳۴)

بند دوم: ازدواج در اصطلاح

این واژه در اصطلاح شرعی نیز عقدي است که به نحوه خاص، مشتمل بر ایجاب و قبول بین زن و مرد منعقد می گردد. ازدواج، در عرف و شرع، پیمان زناشویی است و براساس آن، برای مرد و زن نسبت به یکدیگر، تعهداتی اخلاقی و حقوقی پدید می آید که سرپیچی (از بسیاری) از آنها، عقوبت و کیفر را در پی خواهد داشت. (قیمی، ۱۳۷۸: ۱۹)

ازدواج در هر آیینی، با قوانین و مقررات ویژه ای صورت می گیرد و اسلام به آداب و رسوم دیگر اقوام احترام گذاشته است: لکل قوم نکاح. (تهذیب احکام، ج ۷: ۴۷۲ و بحرانی، حدائق: ج ۲۴، ۳۳۰)

بند سوم: ازدواج در حقوق مدنی

در خصوص ازدواج و مسائل مرتبط با آن، قانون مدنی به عنوان قدیمی ترین و اصلی ترین قانون کشور و قانون حمایت از خانواده به ازدواج پرداخته اند اما متأسفانه تعریفی از ازدواج به عمل نیآورده اند.

با توجه به عرف و رویه قضایی اگر بخواهیم تعریف درستی از ازدواج داشته باشیم باید بیان داشت که:

ازدواج یک نوع توافق غیر مالی دو طرفه است که طرفین آن متقابلاً متعهد می شوند در طول دوران زوجیت همواره با یکدیگر دارای معاشرت و مراوده باشند و به غیر از موارد قانونی حق جدایی و تفریق را ندارند.

گفتار دوم: عقد

در فقه سه معنی برای عقدگفته شد: 1- عقد به معنی عهد. 2- عقد به معنی پیمان موکد. 3- عقد عبارت است از صیغه ایجاب و قبول. (المصباح، ۲۴ و نور، ۲۵).

بنابراین تعریف در هر عقدی لفظ لازم است و با اشاره و کتابت و معاطات عقد واقع نمیشود و به عبارت دیگر همه عقود تشریفاتی خواهد بود. تعریف اول و دوم صرفاً یک تفسیر لغوی است نه یک تفسیر حقوقی، لذا فاقد ارزش است. و تفسیر سوم هم سند قوی در منابع حقوقی اسلامی ندارد. (المیزان ۲، ص ۲۰۲ و جواهر کلام ج ۲۹)

بند اول: عقد در اصطلاح

در اصطلاح و همچنین ماده 183 قانون مدنی در خصوص تعریف عقد اینگونه مقرر می‌دارد: «عقد عبارت است از اینکه، یک یا چند نفر در مقابل یک یا چند نفر دیگر تعهد به امری نمایند و مورد قبول آن‌ها قرار گیرد»

گفتار سوم: ازدیاد نسل

(کلمه نسل به معنای ولادت و جدا شدن فرزند از پدر و مادر است) و کثرت جمعیت را دربردارد.

گفتار چهارم: عوامل از هم‌گسستگی از دواج

بند اول: ارتداد

در آیه ۲۱۷ سوره بقره: از «مرتد» با عنوان «کافر» یاد شده است.

وقتی آغاز زندگی با مشرک و کافر ممنوع باشد، ادامه زندگی نیز با افرادی که مرتد، و از جامعه اسلامی جدا شده‌اند، ممنوع خواهد بود، به‌ویژه با تعلیلی که درباره کافران در «أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَى الْجَنَّةِ» آمده است. فقیهان شیعه می‌گویند: اگر شوهر پیش از آمیزش مرتد شود، نکاح بی‌درنگ باطل می‌شود و زن عده ندارد و اگر پس از آمیزش، مرتد فطری شود، به نظر امامیه، بلافاصله باطل می‌شود و زن باید عده وفات نگه دارد. (تحریر وسیله ج ۲، ص 255)

ولی اگر پس از آمیزش، مرد مرتد ملّی شود، زن عده طلاق نگه می‌دارد و مشهور گفته‌اند: باطل شدن نکاح، پس از گذشت زمان عده است، چون امکان دارد مرتد، توبه کند و نکاح به صحت خود باقی‌بماند. (تحریر وسیله ج ۲، ص 256)

فقیهان اهل سنت، در ارتداد پس از آمیزش، اختلاف کرده‌اند که آیا نکاح، بلافاصله فسخ می‌شود یا پس از انقضای عده، ولی بین اقسام ارتداد، فرق نگذاشته‌اند. (المغنی ج ۷، ص ۵۶۴)

بند دوم: اسلام

اگر مردی به اسلام گرایش یابد و همسر او از اهل کتاب باشد، عقد از دواج آنان فسخ نمی‌شود؛ چه آمیزشی صورت گرفته باشد یا نه؛ ولی اگر همسر او مشرک باشد نکاح فسخ می‌شود.

قرآن می‌فرماید: «وَلَا تُمَسِّكُوا بِعَصَمِ الْكُوفِرِ». (ممتحنه آیه 10)

به پیمان‌های از دواج با زنان کافر پای‌بند نباشید؛ یعنی عقدهای از دواج که پیش‌تر بسته بودید، قابل تمسک نیست و اگر زنی به اسلام بگردد و شوهرش مشرک یا اهل کتاب باشد، اگر آمیزش انجام نشده نکاح بلافاصله فسخ می‌شود و اگر انجام شده پس از عده فسخ می‌شود. (جواهر کلام ج ۳۰، ص 54)

خداوند درباره زنانی که مسلمان شده و هجرت کرده‌اند می‌فرماید: آن‌ها را به‌سوی کافران بازنگردانید؛ چون رابطه زوجیت بین آنان قطع شده است. و همچنین در آیه ۱۰ سوره ممتحنه آمده: